DOI: 10.7816/idil-01-02-10

ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATINDA DÜĞÜN TEMASI

Yrd. Doç. Dr. Fatih BAŞBUĞ [1]

ÖZET

Türk sanatı incelendiğinde, aktarılan bütün nesnelerin hem somut hem de soyut bir çizgiye doğru yöneldiği, madde ve maneviyatı şekillendiren, çok boyutlu eserlerden kurgulanmış bir sanat anlayışının benimsendiği gözlenebilir. Üretilen bütün eserlerde, geçmişle gelecek bağlantısı, güç ve iktidarın sembolleştiği, aynı zamanda insani duyguların ön planda tutulduğu bir sanat anlayışını görmek hiçte zor değildir. Bu bağlamdan hareketle, yeni bir ivme kazanan Çağdaş Türk Sanatı, her türlü yeniliğe açık bir süreçte gelişerek toplum değerlerini de iyi özümsemiş eserleriyle, geçmiş ve gelecek arasına sağlam temelli bir köprü kurabilmiştir. Konularını, bir dönem halk ve toplum değerleri üzerinde yoğunlaştıran bir sanat anlayışına sahip ressamların öncülük ettiği toplumsal gerçekçiler, modern Türkiye'nin kültür bütünlüğünü eserlerinde yorumlamışlardır. Bu bildiride "Düğün" teması ve etrafında geliştirilen sanatçı-eser-toplum üçlemesine farklı bakış açıları getirerek konu derinlemesine irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk Resim Sanatı, Düğün, Türk Ressamları.

[1] fbasbug@gmail.com, Nevşehir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü

WEDDING THEMA IN CONTEMPORARY TURKISH ART

ABSTRACT

Considering Turkish art, all the objects are passed tangible and intangible line, shaping matter and spirit, a multi-dimensional works of art apprehension can be observed. Producing in all the works, past and future connection, symbolizing power and political power and also giving human emotions prominence of art are not difficult to see. Based on this idea, Contemporary Turkish Art, developing on a process open to all kinds of innovations, steeping artifact well in the community values between past and future bridge the gap. Topics are concentrated on a sense of community and society the value of a term art by leading social realists painters interpreted the cultural integrity of the works of modern Turkey. In this article, the issue has been examined by getting different perspectives "Wedding" thema and triad of artist-artifact-society which is improved frame of the "Wedding " thema.

Key Words: Contemporary Turkish Art, Wedding, Turkish Painters.

Giriş

Varlığını Milattan önceki süreçlerden günümüze sürdüren Türk Resim Sanatı, farklı coğrafyalarda yaşam alanını genişleterek, Anadolu'ya uzanan kültürün en yakın görgü tanığı olmuş ve önemli ipuçları bırakmıştır. Kayalara, taşlara ve duvarlara kazınan çizgiler, eskiliğin ve yaşlılığın ifadesinden ziyade, bir halkın kültür biçimleri olarak günümüze taşınmıştır.

Kendine has çizgisiyle devamlı değişen ve yenilenen Türk resim sanatı, kaya ve duvar uygulamalarından sonra kitap aralarına eklenen yazıya bir form verme ve görselleştirme adına minyatür sanatına dönüşerek, sürece bağlı bir gelişim göstermiştir. Anadolu'da bir iktidar ve güç mücadelesine dönüşen olayların etkisiyle, farklı isimler altında kurulan, birbirinin devamı olan Türk devletlerinin sanat biçimi olarak şekillenen resim sanatı, güncel olayları yakından takip etmiş ve halkın yaşamından kesitleri ortaya koymuştur.

18. Yüzyıldan itibaren Batı ile kurulan temasların ve bazı siyasi olayların sonucunda Türk resim sanatı, Batılı teknikleri uygulama alanı bulmuş, ressamlarını bu yönde teşvik etmiştir. Özellikle askeri okullardan mezun olan genç subayları Batıdaki sanat okullarına göndererek, eğitim almaları sağlanmıştır. Batıda

eğitimlerini tamamlayan bu subaylar, yurda dönünce sanatsal ortamı canlandırma adına faaliyetlerde bulunmuşlar, resim sergileri düzenlemişler ve yeni ressamların yetişmesinde büyük rol oynamışlardır. Kısacası Türk resim sanatının şekillenmesine direk etki etmişlerdir.

19. yüzyılda kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi ile resmi olarak sanatçı adaylarına eğitim veren bir sanat kurumu oluşturulmuş, eğitimci kadrosu asker kökenli olan ressamlar ve eğitimcilerin yanı sıra yabancı hocalardan da meydana getirilmiştir. Böylece Çağdaş Türk Resim Sanatı'nın oluşum süreci farklı bir ivme kazanarak, günümüze ulaşan zengin miras ve kültürel anlamda çeşitlilikler bırakmıştır. Kalıcı eserlere dönüşen bu eserlerin pek çoğu günümüzde müzelerde muhafaza edilmektedir.

Düğün konusunun toplumsal gerçekçilik ya da sosyal yaşamın bir gereği olduğu düşünülürse, Türk ressamları tarafından vazgeçilmez konulardan biri olduğu görülecektir. Özellikle 1960 sonrası kentleşme ve kırsal kesim insanını eserlerine yansıtan sanatçılar (Giray, 2003: 14), kendi üslupları doğrultunda bölgesel farklılıklar ekseninde düğün konulu resimler yapmışlardır. Bu bağlamda çağdaş Türk resim sanatında düğün konusunun irdelenmesinde fayda vardır.

ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATINDA DÜĞÜN TEMASI

Müzelerdeki bu eserler incelendiğinde, Türk sanatçısının çok farklı anlamlarda ve etkilerde olan konulara yöneldiği, toplumunu gerçekçi ve abartıdan uzak biçimlerde ele aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle yöresel unsurların değişikliği, sanatçıların objektif bakış açılarında hayat bularak, görsel dilin en güzel biçimlerine dönüşmüştür. Kullanılan dilin yer yer ağıt, hüzün, neşe ve yorgunluğun bıraktığı izleri toplumcu gerçekçi bir anlayışta üreten Türk ressamı, kendi yurdunun insanını tanıma gayreti içinde olmuştur. Aslında bu tanıma biçimi, kendi içinde yaşadığı toplumun aksayan yönlerini ortaya koyması ve halkı halka anlatması açısından da yine önemli bir görev üstlenmesine neden olmuştur. Bir başka deyişle türkülerinde hâkim olan hüzün havasının, resim sanatına da farklı renklerde yansıdığı görülmektedir (Resim1-2-3-4-5).

Çağdaş Türk resim sanatına kısaca göz attıktan sonra düğün kavramının irdelenmesinde fayda vardır. Düğün, tüm insanlık için farklı inanışlarla birlikte yeni bir adım olarak nitelendirilen evrensel bir kavramdır. Bu kavram, düğünün kendi içinde en önemli teması olan gelin ve damadın bir araya gelerek oluşturdukları toplumun çekirdeği olan aile kurumu yaratılma sürecinin bir kutlanma biçimidir (Örnek, 2000:191) . Her ülkede farklı biçimlerde ve tekniklerde kutlanan bu sürecin başlangıcı Türk toplumunda da farklı uygulanmaktadır. Öncelikle şunu belirtmekte

fayda vardır. Düğün, bir folklor veya halkbilim kavramlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Folklor, belirli bir ülke veya bölge halkının kültürünü araştıran, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan bir bilim ve belirli bir nüfus için ortak olan ve içinde halkoyunları, masallar, müzik, dans, efsaneler, sözlü tarih, atasözleri, şakalar, popüler inançlar, adetler, maddi kültür vb. gibi kültür öğelerinin bütününe verilen isimdir.

Bölgesel özellikler, gelenek-görenek, örf ve adetlere göre farklılıklar gösteren düğün törenleri, Türk resim sanatçısının resimlerine de konu olmuştur. Özellikle bu kutsal töreni irdeleyen bazı ressamlar, düğün temasına paralel olarak horon, halay, cümbüş, şenlik, gelin-güvey, gelin alayı, Yörük düğünü, köy düğünü, gecekondu düğünü, balıkçı düğünü, denizcilerin düğünü, düğün güreşi, sünnet düğünü, davul zurna gibi konuları eserlerine taşımışlardır (Resim 6-7-8-9-10-11-12-13-14-15).

Bu konular arasında önem taşıyan "horon"u kısaca tanımlamak gerekirse, Horon veya bazı yörelerde horom, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde oynanılan geleneksel halk danslarının genel adıdır. Karadeniz Bölgesi'nde Samsun sınırlarından Gürcistan sınırına kadar olan bölgede, düğün, nişan, asker uğurlama, yayla şenlikleri gibi toplu eğlencelerde görsel zenginliği artırıcı, heyecan ve mutluluğu ifade eden bir rol oynamaktadır. Türk resmi içinde önemli bir konuma sahip olan ressam Orhan Çetinkaya "Horon" ismini verdiği çalışmasıyla, modern Türk resmini kendine özgü üslubuyla temsil etmektedir (Resim 27).

Mutluluğu, heyecanı, görsel zenginliği artıran bir başka oyun da Halay'dır. Halay, Türkiye'nin Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Çukurova bölgesinde oynanan halk oyunlarının genel ismidir. Balkan ülkelerinde de oynanmaktadır. Oyun, toplu halde yan yana dizilerek bir çember oluşturmak suretiyle oynanır. Dansçılar, küçük parmaklarıyla birbirlerine tutunurlar. Grubun en başında bulunan lider, açıkta olan eliyle mendil sallar. Dans yavaş adımlarla başlar, bir süre sonra hızlanır. Halay adımları genelde ayak figürlerine dayanır. Bu bölgelerde her ilin kendine has halay oyunları derlenmiştir. Halay, davul ve zurna ile çalınan müzikler eşliğinde oynanmaktadır. Ressam Mehmet Sabır ve Mehmet Pesen'in eserlerinde "Halay" konusuna vurgu yapılmaktadır. Köy meydanında bir araya gelen düğün yakınları, birbirine kenetlenerek eğlenmektedirler (Resim 10-31). Köy düğününü en iyi yansıtan ressamlardan biri de Mehmet Pesen'dir.. "Köy Düğünü" isimli çalışmalarında (Resim 9-11) kırsal kesim insanının bu şenliğe gösterdiği ilgi yansıtılmıştır.

Düğün aşamasında en çok rağbet edilen ve tüm bölgelerde görülen oyunlardan biri de "Mumlu Dans" namıyla dünyaca tanınan Çayda-Çıradır. Oyun Elazığ Harput'tan derlenmiştir. Çayda Çıra oyunu hakkında çeşitli efsaneler vardır.

Ancak bunlar dilden dile dolaşan halk masallarına benzemekte ve diğer şehirlerimizde anlatılan efsanelerin bir başka şekli ya da değişikliğe uğramış haliyle anlatılmaktadır. Oyun, köken itibariyle aydınlatma amacı güdülerek ortaya çıkmıştır.

Köken itibarıyla farklı efsanelere dayandırılan oyun, günümüzde her bölgede oynanmaktadır. Bu efsanelerin birinden kısaca bahsetmek gerekirse, Hazar Gölü kenarında bir köyde birbirini seven iki genç gizlice buluşmaktadırlar. Erkeğin buluşma yerine gidebilmesi için gölü yüzerek geçmesi gerekmektedir. Buluşma gece olduğundan, kız çıra yakarak gence yerini belli etmektedir. Genç ise ışığa doğru yüzmekte ve böylece sevgililer buluşmaktadır. Bu durumu sezen kızın babası, buluşmanın yapılacağı bir gün erkeğin yüzerek gölün ortasına geldiği sırada çırayı söndürür ve genç sevgilinin gölde boğulmasına sebep olur. Bunu fark eden kız da kendini suya atar, o da kaybolur. Bunun üzerine bütün köylü toplanarak ellerindeki çıralarla iki sevgiliyi aramaya başlarlar. Efsaneye göre, bu olay üzerine ağıtlar yakılmış, türküler söylenmiş ve çıra ile arama olayı oyunlaşarak günümüze kadar gelmiştir. Çayda-Çıra konusu da özellikle Nuran Altıata tarafından (Resim 6) oldukça etkili biçimde yorumlanmıştır. Eserinde ellerinde mumlarıyla dans eden yerel kıyafetli kızlar görülmektedir.

Farklı teknik ve üsluplarda ressamların eserlerine yansıyan düğün konusu, kırsal kesim ve şehir insanı içinde aynı anlamlar taşımaktadır. Çağdaş Türk resminin temsilcileri, düğün konusuna edindikleri izlenimler doğrultusunda farklı biçimler ve isimler getirmişlerdir. Bunlar arasında “Denizci Düğünü” (Resim 13-14-18-22), Gecekondu Düğünü” (Resim 25) gibi resimler, özellikle olayı sosyolojik boyutlara taşıması açısından önemli örneklerdir.

Sonuç

Ressamlar, farklı kültürel değerleri eserlerine yansıtmışlardır. Böylece günümüz toplumuna kalıcı birer kültürel obje ve sanat eserleri bırakarak, geleneksel çizgiyi korumaktadırlar. Türk ressamı, Anadolu’nun ağıtlarını, âşıklarını, tasavvuf dünyasının soyut figürlerini, savaşlarını, acılarını, neşesini farklı bir dille ele alarak gelecek kuşaklara unutulmaz eserler taşımışlardır. İnsanlık tarihi kadar eski önemli törenlerden biri olan düğün konusu, ressamlara ilham kaynağı olmuştur. Resim tarihi incelendiğinde düğün teması ile ilgili dünya çapında üne sahip tablolara rastlanmaktadır. 1434 tarihli Van Eyck imzalı “Arnolfini’nin Düğünü” isimli çalışmada bunlardan biridir (Hollingsworth, 2009: 247). Sanat tarihinin önemli eserlerinden biri olan bu çalışma, yapıldığı dönem itibarıyla olayın sosyolojik ve ahlaki boyutunu irdelemesi açısından önemlidir. Düğün konusu Türk ressamlar tarafından da farklı anlatım tarzlarıyla irdelenmiş, sosyolojik, kültürel, bölgesel,

psikolojik farklı anlatım biçimleriyle ressamların ilgilendiği konular arasında yerini almıştır.

KAYNAKLAR

Anonim, (Tarih Belirtilmemiş), "Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi), TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kıymet Giray, "Cumhuriyet Dönemi Türk Resim Sanatından Örnekler", Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Banknot Matbaası, Ankara, 2003.

Özkan Eroğlu, "Resim Sanatı Sözlüğü", Nelli Sanatevi Yayınları, İstanbul, 2006.

Mary Hollingsworth, "Dünya Sanat Tarihi", İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2009.

Sedat Veyis Örnek, "Türk Halk Bilimi", TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Resim 1: Kristin Saleri, "Folklor"

Resim 2: Hulusi Mercan Resim "Düğün"

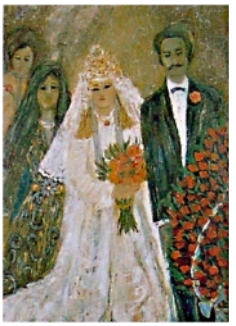

Resim 3: Leman Tantuğ "Gelin Güvey"

Resim 4: Necdet Kalay, "Yörük Düğünü"

Resim 5: Cihat Burak "Düğün"

Resim 6: Nuran Altıata, "Çayda Çıra"

Resim 7: Naciye İzbul, "18. yüzyıl Gelini"

Resim 8: Nuri İyem, "Davul-Zurna"

Resim 9: Mehmet Pesen, "Köy Düğünü"

Resim 10: Mehmet Pesen, "Düğün Halayı"

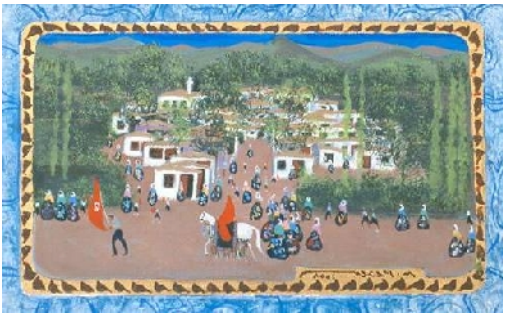

Resim 11: Mehmet Pesen, "Köy Düğünü"

Resim 12: Nedim Günsür, "Denizde Tekneler ve Düğün"

Resim 13: Nedim Günsür, "Balıkçı Düğünü" (Detay)

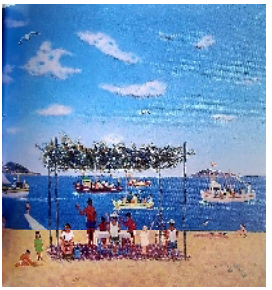

Resim 14: Nedim, Balıkçı Düğünü" (Detay)

Resim 15: Nedim Günsür, "Sünnet Öncesi Araba Sefası"

Resim 16: Nedim Günsür, "Sünnet Arabası"

Resim 18: Nedim Günsür, "Balıkçı Düğünü"

Resim 19: Şeref Bigalı, "Düğün"

Resim 20: Kayıhan Keskinok, "Düğün"

Resim 21: Kayıhan Keskinok, "Düğün"

Resim 22: Kayıhan Keskinok, "Denizcilerin Düğünü"

Resim 23: Kayıhan Keskinok, "Gelin Alayı"

Resim 24: Kayıhan Keskinok, "Düğün Güreşi"

Resim 25: Kayıhan Keskinok, "Gecekonduda Düğün"

Resim 26: Nuri Abaç, "Alman Gelin"

"Alman Gelin" (Detay)

Resim 27: Orhan Çetinkaya "Horon"

Resim 28: Fatma Arzık "Cümbüş"

Resim 29: Ramiz Aydın, "Gelin Alayı"

Resim 30: Devrim

"Köy Düğünü"

Resim 31: Mehmet Sabır "Halay"

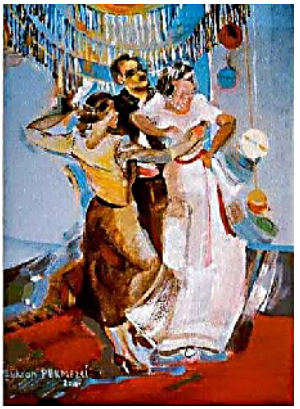

Resim 32: Şükran Pekmezci, "Düğün"

Resim 33: Şükran Pekmezci, "Çankırı'da Düğün"

Resim 34: Şükran Pekmezci, "Şenlik"